

Fabiny, T. 2014. Felebarát vagy embertárs – gerjedező vagy lángoló szív? In: Fabiny Tibor – Pecsuk Ottó – Zsengeller József (szerk.), *Felebarát vagy embertárs? Bibliafordítások és használatuk a mai Magyarországon*, Budapest, Luther Kiadó – Kálvin Kiadó – Hermeneutikai Kutatóközpont, pp. 13–16.

FABINY TIBOR

Felebarát vagy embertárs – gerjedező vagy lángoló szív?*

Szeretettel köszöntök minden megjelentet a szervezők, dr. Zsellengér József dékán és dr. Pecsuk Ottó adjunktus, a Magyar Bibliatársulat főtitkára nevében is.

A Hermeneutikai Kutatóközpont Alapítványt képviselem ezen a konferencián, amely több felekezeti és felsőoktatási intézmény összefogásának köszönhetően jött létre majdnem húsz évvel ezelőtt.

A kutatóközpontot működtető katolikus, evangélikus, református és baptista szakemberekből álló kuratórium tagjait az a cél vezérelte kezdettől fogva, hogy újszerű (sokszor világi) módszerek bemutatásával segítsé a Szentírás megértését, ösztönözzön annak olvasására és rendszeres tanulmányozására.

Kutatóközpontunk egy protestáns felsőoktatási intézmény, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karán belül működik, de az általunk szervezett konferenciákkal, a *Hermeneutikai Füzetek* eddigi 35 számával célunk nemcsak a protestáns egyházakhoz tartozókat, hanem minden magyar keresztényt és minden Szentírás iránt érdeklődő hívő, kereső vagy nem hívő személyt megszólítani.

E célkitűzés megvalósítása közben állandóan szembesülnünk kell a nyelv kérdésével. Ha egyetemi intézményként, egyetemesen, mindenkinek szeretnék szólni, akkor keresztényeket vagy keresztényeket írjunk-e? Katolikus magyarul, protestáns magyarul vagy esetleg zsidó magyarul beszéljünk-e? Izaiást vagy Ézsaiást, esetleg Jesaiát; Getszemáni- vagy Gecsemáné-kertet, Kafarnaumot vagy Kapernaumot használjunk? És így tovább... Felmerült már az is, nem kellene-e a Hermeneutikai Kutatóközpontnak egy magyar–magyar bibliai és teológiai szótárt kiadnia.

Kevés olyan Bibliával foglalkozó, keresztény hiten alapuló kézikönyv van, amely megpróbálja kikerülni a felekezeti nyelv korlátait, s „bilingvis” módon egyszer tudatosan a katolikus, máskor tudatosan a protestáns bibliafordításokat idézni. Dér Katalin könyvei példamutatóan ilyenek: *A Biblia ismerete*

* Elhangzott a *Bibliafordítások és bibliafordítások a mai Magyarországon* című konferencia megnyitóbeszédéeként 2013. április 2-án a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán.

(Műszaki Kiadó, 1999), *A Biblia olvasása* (Kairosz Kiadó, 2008), *A zsoltárok világa* (Mária Rádió, 2008).

A bibliafordítás természetesen sohasem csupán nyelvi kérdés, hanem legalább annyira teológiai probléma volt, legalábbis a reformáció óta. Jómagam anglistaként az angol bibliafordítások kérdésével foglalkoztam, elsősorban a hitéért mártíriumot elszenvedő első angol bibliafordító, William Tyndale (kb. 1492–1536) életművével. Rendkívül tanulságos volt számomra az angol katolikus, ugyancsak mártírhált halt Sir/St. Thomas More (1477–1535), alias Morus Tamás és William Tyndale hitvitájának megismerése. A katolikus Morus is nagyon jól ismerte és szerette a Bibliát, csak éppen az eretneknek vélt teológiai megoldások megosztó és egyházszromboló következményeitől rettegett. Az idő azonban mégis Tyndale-t igazolta, akinek fordítását 85 százalékban átvette a híres 1611-es King James Bible vagy „Authorised Version”, magyarul: Jakab király Bibliája. Két évvel ezelőtt a Hermeneutikai Kutatóközpont és a Magyar Bibliatársulat nemzetközi konferenciát rendezett az angolszász kultúrára oly nagy hatást gyakorló King James Bible megjelenésének 400. évfordulója kapcsán.

A Szentírás fordítása nemcsak nyelvi, nem is csupán teológiai kérdés, hiszen a Szentírás nyelvezete szorosán összeforrott keresztény – lám, protestáns létemre én „keresztényt” használok – hitünkkel. A bibliafordítás ezért személyesen is érzékeny kérdés. Ritkán szokta egy protestáns hívő katolikus magyarul vagy egy katolikus hívő protestáns magyarul megvallani a hitét.

Arról nincs adatom, hogy katolikus körökben vannak-e Szent István- vagy Szent Jeromos-fordítást választók. Arról viszont bőséges tapasztalattal rendelkezem, hogy protestáns körökben éles viták zajlottak az úgynevezett Károli-pártiak és az új protestáns fordítás hívei között. Sokszor a lelkes Károli-pártiak nem tudják, hogy az általuk használt 1908-as revízió és Károli 1590-ben használt nyelve között nagyobb a különbség, mint az 1908-as revízió és az új fordítás között. (Érdekes adalék, hogy a 17. században a puritánok inkább az 1560-as Genfi Bibliát használták, és nem az akkor még modernnek számító King James Bible-t. Egyes 20–21. századi konzervatív, fundamentalista körök pedig az 1611-es Authorised Versiont tekintik egyedül ihletettnek – s ezt az attitűdöt nevezik a modern fordítás hívei „Avolatry”-nak, vagyis az Authorised Version bálványimádásának.)

A Magyarországi Református és Evangélikus Egyházban egy nemzedékkel ezelőtt történt meg a nagy paradigmaváltás, amikor az 1975-ös fordítás használatát vezették be a gyülekezetekben. Míg a református egyházban a szinati döntés alapján a Károli-Biblia (1908-as verzió) használatra is ajánlott volt, addig a Magyarországi Evangélikus Egyház hivatalosan az új fordítás használatát rendelte el. (Aki ma evangélikus gyülekezetekben a Károlit használja, azt gyakran konzervatív pietistának tartják.)

Minden újítás egyszerre nyereség és veszteség is. Húszéves voltam, amikor

az új fordítást kézbe kaptuk, s óriási élményt jelentett, hogy már nem okoz nehézséget a bibliaolvasás: a szövegek érthetőek, ráadásul a tipográfia is jelzi, hogy éppen költői vagy prózai műfajjal van dolgunk. Pietista háttérből jövő egyháztörténész édesapámnak azonban nem kis traumát okozott, hogy egyháza az egyik percről a másikra „kivette kezéből” a megtérése óta rendszeresen olvasott, különböző színekkel aláhúzott saját Károli-Bibliáját (1908). Nem akart maradni lenni, ezért szorgalmasan olvasta az új fordítást is, de emlékszem rá, sokszor kifakadt: ez a bibliaolvasás nem ugyanaz az élmény, amit az igével való találkozás jelentett a Károlin keresztül három évtizeddel korábban.

Evangélikus egyházam alkalmi ígéhirdetőjeként természetesen követtem egyházam elvárásait, és én is az új, immár az 1990-es revideált fordítást használom, de sokszor összevettem azt a „Károlival”, s alkalmanként katolikus fordításokkal is. Exegétaként, hermeneutaként minden megoldás gondolkodásra késztet, és segít Isten igéjének „hasogatásában”, mélyebb kibontásában.

Két esztendővel ezelőtt egy volt hallgatóm esküvőjére voltam hivatalos. Az ifjú pár nazarénus, életemben először jártam nazarénus gyülekezetben. Hegyezttem a fülemet, miközben az eskető lelkész – vagy ahogy ők mondják: egyházi szolga – olvasta a Szentírást: de hát ez nem az általam ismert Károli-fordítás! Hamarosan kiderült, hogy a nazarénusok hivatalos Bibliája az 1908-as revízió előtti bibliafordítás!

Irodalmárként nem áll távol tőlem azok véleménye, akik a Károli-fordítás szépségéről és mélységéről beszélnek, arról, hogy ez a nyelv szólt igeként hazánkban évszázadokon át; ez a nyelv inspirálta legjobb költőinket. Így megérttem azokat a törekvéseket, amelyek megpróbálják átmenteni a Károli nyelvezetét a 21. század olvasói számára. De megérttem a bibliai nyelveket alaposan ismerő szakemberek, szakbizottságok óvatos hozzáállását is.

Sajnálatosnak véltem, hogy hazánkban a személyes kapcsolatokon túl nincs hivatalos munkakapcsolat a katolikus és a protestáns bibliafordítók között, hogy szemben a német vagy az angol gyakorlattal, a magyar nyelvet beszélők kis közösségében még nincs ökumenikus fordítás. Örök emberi betegség, hogy a „nagy testvér” sokszor lenézi a „kis testvért”.

E régi problémákat aligha fogjuk legyőzni az előttünk álló két napban. Mégis egyedülállónak és példaértékűnek tekintem, hogy ortodoxok, katolikusok, reformátusok, evangélikusok, adventisták, nazarénusok, a Hit Gyülekezetének képviselői, az új fordítások és a régebbiek hívei, a különféle revideált kiadások szakértői egyaránt elmondhatják a véleményüket.

A Hermeneutikai Kutatóközpont kezdetől fogva az előítéletektől mentes tudományos nyitottságot képviselte, s a különféle nézetek ütköztetésének szükségét hangoztatta. A gondolkodást ugyanis mindig az egészséges disputa viheti tovább.

Ma és holnap minden közösség tudományos szempontból egyenrangú félként mondhatja el itt véleményét, és ülhet le a kerékasztal mellé. Kereszté-

nyekként beszélgetünk vagy vitatkozunk tudományos kérdésekről. A szerdai napon az idősebb testvér, a zsidóság képviselői is közöttünk lesznek. Egyedül a Jehova Tanúi „Új világ”-fordításának bemutatására kértünk fel egy külső, kritikusan értékelő szakembert. Ez talán érthető, hiszen az említett vallási közösség szemben áll a Szentháromság Istenbe vetett hitet képviselő keresztény hagyománnyal.

Meggyőződésünk, hogy az idősebb testvér, a zsidóság hitéből, írásismere-téből és írásszeretetéből ma is tanulhatunk, hiszen Megváltónk is a zsidóság hitében nőtt fel; ám egy keresztény alapokon álló tudományos intézmény a kereszténység hitelveivel szembeforduló irányzat képviselőit már – éppen hitbeli okok miatt – nem tudja nyitott lélekkel hallgatni. Nyitottságunknak, toleranciánknak tehát határai is vannak.

Keresztény hitünk legnagyobb ünnepeinek lelkiületével, a húsvéti öröm és nevetés, a *risus paschalis* fényében, gyermeki hitel, ahogyan az egyház tanítja, újszülött csecsemőként – *quasi modo geniti* – kezdjük meg kétnapos konferenciánkat itt, a legnagyobb magyar bibliafordítóról elnevezett református egyetemen.

A feltámadott Krisztus világosítsa meg előttünk is az írásokat, ugyanúgy, ahogyan a hit misztériumát magyarázta ő az emmausi tanítványoknak, akik a kenyeretörés után eltávozó Jézusról Lk 24,32 szerint így szóltak egymás között: „*Nemde buzgó vala-é a mi szívünk, mikoron (...) magyarázná az Írásokat?*” (Pesti Mizsér Gábor 1536-os fordítása); „*Nemde gerjedezett-e a mi szívünk, mikor magyarázá nekünk az Írásokat?*” (Károli régi és revideált változatok), „*Nem hevült-e a mi szívünk (...), amikor feltárta előttünk az Írásokat?*” (Protosztáns fordítás); „*Hát nem lángolt-e a mi szívünk (...), amikor beszélt és kifejtette az Írásokat?*” (Szent István-, Szent Jeromos-fordítás); „*Nem égett-e bennünk a szívünk (...), amint magyarázta nekünk az Írásokat?*” (Kecskeméthy István fordítása); „*Hát nem ezt éreztük, amikor (...) feltárta előttünk a próféciaik igazi értelmét?*” (Egyszerű fordítás) „*Ugye, hogy lánggra gyúlt a szívünk (...), mikor feltárta előttünk az Írásokat?*” (Hit Gyülekezete fordítása)

Ezekkel a szavakkal kívánok fényt és áldást: értelmet és érzést: „gerjedező-hevülő-lángholó szívét” a mai és a holnapi előadóknak, a kerekasztal-beszélgetés résztvevőinek és konferenciánk minden kedves vendégének! Minden felebarátomnak és embertársamnak (ez utóbbi a Szent István Társulat 1973-as kiadásában olvasható).²

² A Szent István Társulat bibliafordításának 2006-os kiadásában már a felebarát szó szerepel. Lásd Jelenits István tanulmányát a 83–87. oldalon.

1. A zsidó Biblia magyarul